

DUCHOVNÉ VZDELÁVANIE ČLOVEKA¹

Problémov v oblasti duchovného života, ktoré sa týkajú vzdelávania človeka, vždy bolo a aj dnes je veľmi veľa. Pod vzdelávaním v danom prípade nemáme na mysli vyučovanie v škole, ale formovanie *obrazu* Človeka v človeku. Myslím si, že jedným z najaktuálnejších problémov dnešného človeka je chápanie slobody.

Dnes sa ani jedno slovo neopakuje tak často, ako práve „sloboda“. Na prvý pohľad má tento pojem plne pozitívny význam, avšak v skutočnosti je dvojsečným mečom. Svätý Izák Sýrsky povedal tieto pozoruhodné slová: „*Nepoznaná sloboda je matkou vášni... nepríjemným koncom takejto slobody je kruté otroctvo*“. Ako veľmi sú tie slová pravdivé, sa presvedčame takmer každý deň. Ale o akej slobode rozprávame? Je viac druhov slobody.

Prvým je jej metafyzický² rozmer, keď sa pod slobodou rozumie jedna zo základných vlastností ľudskej prirodzenosti, sloboda vôle, ktorá sa prejavuje predovšetkým v sebaurčení človeka pred tvárou dobra a zla. Nad touto slobodou nikto nepanuje. Ani iný človek, ani spoločnosť, ani zákony, ani žiadna iná moc, ani démoni, ani anjeli, ani samotný Boh. Klasický aforizmus cirkevných otcov: „*Boh nemôže spasit' človeka bez samotného človeka*“, prekrásne vyjadruje kresťanské chápanie zmyslu a významu tohto druhu slobody.

Druhým je jej sociálny rozmer. Sú to vonkajšie slobody. Čiže zákonom, obyčajami, náboženstvom, morálkou dovolené správanie človeka v okolitom svete. Ináč povedané je to nastavenie určitých práv človeka v spoločnosti, v štáte.

Tretím je duchovna sloboda. Na rozdiel od prvých dvoch definuje moc človeka nad svojim egom, svojimi nerozumnými náklonnosťami, nehodnými citmi, želaniami, jednoducho, nad samým sebou. Táto sloboda sa získava len pri správnom duchovnom živote.

V sekulárnom³ svete je všetka pozornosť obrátená na *druhý* rozmer slobody. Je to sloboda slova, tlače, vierovyznania, slobodnej voľby, slobodného správania sa na verejnosti apod. Súhrn podobných slobôd je v spoločnosti vo väčšej miere vnímaný ako začiatok a prvotný stav duchovného života človeka, jeho duchovného vzdelávania. Ale je tomu naozaj tak?

Stále jasnejšie vidíme, čo spôsobuje politika vychádzajúca z takého presvedčenia, k čomu speje spoločenský život, zákonodarstvo, či osobný život každého človeka. Čo panuje v súčasnom svete? Zapnite televízor, choďte na internet, pozrite si reklamu, časopisy, noviny. Všade tam je taká sloboda, až z nej často ide strach. Sloboda je vecou, s ktorou sa zahrávať je nebezpečné.

Hocaké právo je dvojtvarne a človekom môže byť použité nie len na dosiahnutie ušľachtilých cieľov pre blaho obyvateľov a spoločnosti, ale aj na dosiahnutie kriminálnych, sebeckých, otvorene zlých cieľov. Nie len pre tvorbu pokoja, čistoty, ale aj na propagáciu násillia, rozvratu apod. Svedčí o tom morálna degradácia spoločnosti v tzv. slobodných štátoch, v ktorých sa aj zo samotných kresťanských konfesii vytratilo to, čo sa v pravoslávii nazýva duchovnosťou.

Ukazuje sa, že podobná sloboda, ktorá je považovaná za prvotnú hodnotu, človeka ubíja. Takáto sloboda so sebou prináša len negatívne následky, predovšetkým duchovnú prázdnotu, morálny rozvrat spoločenského života a človeka, ideový anarchizmus, materializmus apod.

Jeden americký psychológ takto ocharakterizoval slobodnú televíziu v svojej krajine: „*Keď zapínate televízor, automaticky v sebe vypínate proces formovania Človeka*“. Podľa jednej z štatistík je človek v USA do osemnástky svedkom stopäťdesiat tisíc násillnosti, z ktorých až dvadsaťpäť tisíc sú vraždy. Teda, o akom duchovnom vzdelávaní hovoríme? V skutočnosti je to len sloboda rozvoja tých najtemnejších, démonických inštinktov v človeku.

¹ <http://www.alexey-osipov.ru/books-and-publications/>

² Metafyzický – od počiatku vlastný, nemennej podstaty.

³ Sekulárny – bez vyznania, stratiaci vieru v Boha, žijúci len pre pozemské záujmy.

Nahradenie duchovnej slobody za hocaké spoločnosťou núkane zlo, čiže slobodu vášni, kult dnešnej kultúry, je smrteľným nebezpečenstvom, ktoré nad ľudstvom visí ako Damoklov meč.

Kedy sa začala história ľudstva? Každý, kto čítal Bibliu vie, ako bola využitá sloboda prvého človeka, ktorý sa postavil proti najvyššiemu zákonu bytia, čiže Bohu. Aké to malo následky pre ľudstvo? Vražda, a za tým more krvi, násilie, utrpenie, ktoré pretrvávajú až dodnes. Ľudia by sa mali z dejín poučiť. Už Cicero hovoril: „*História je našou najlepšou učiteľkou*“. Ale nie je to tak. Nevidíme žiadne pozitívne zmeny. V dnešnom civilizovanom svete panujúci princíp “sloboda pre slobodu“ je pre ľudí veľmi silným narkotikom, ktoré ničí a ktorým ničia stále viac ľudí. Slobody sami o sebe ešte neorientujú človeka na morálny a duchovný rozvoj a zdokonaľovanie. A takto to bude pokračovať, ak sa ľudstvo nespamätá.

Toto všetko svedčí o tom, že vonkajšie slobody bez pridržiavania sa⁴ Christa nielenže človeka v jeho hodnotách nevyzdvihujú, ale často slúžia ako jeden z efektívnych prostriedkov jeho duchovno-morálnej degradácie a poníženia. Kde sa v skutočnosti takáto sloboda stáva účelnou, tam sa osobnosť ničí a nevyhnutne nastupuje otroctvo. Tam končí človek, ktorý sa podoba Bohu a rastie človek – zviera, pre ktorého človek prestáva byť absolútnou hodnotou.

Tieto úvahy umožňujú pochopiť kresťanský postoj vo vzťahu k vonkajším slobodám. Ten spočíva v tvrdení, že tieto slobody len vytvárajú nejaké podmienky pre získanie lepšieho povedomia človeka ale sami o sebe nie sú cieľom. Čo je z kresťanského uhlu pohľadu pre dosiahnutie skutočného cieľa potrebné?

Chcel by som upriamiť vašu pozornosť na nasledujúcu, na prvý pohľad divnú skutočnosť. Christos a Jeho učeníci ani raz nevystúpili proti režimu totalitno-bezprávnemu štátu, v ktorom žili. Rímske impérium bolo otrokárskou spoločnosťou. A kým boli otroci? Fakticky často zvieratami, s ktorými bolo možné akokoľvek zaobchádzať. A vyvoláva údiv, že ani samotný Bohočlovek, ktorý povedal: „*Ja som pravda*“⁵, ani apoštoli nielenže vôbec neprotestovali proti existujúcemu porušovaniu práv človeka, ale kázali sa pánom podvoliť a slúžiť nie zo strachu, ale kvôli svedomiu, ako pred Bohom.

Áno, ani Christos, ani apoštoli nebojovali proti nespravodlivosti vtedajšieho systému a jeho zákonov. Hovorili o niečom inom: „*Pozri, človeče, čo je v tebe. Dokážeš nezávidieť, neklamať, nebyť chamtivý, nenenávidieť, nebyť slávybažným a pyšným? Nie? Tak vedz, že pokiaľ budeš takýmto, žiadne vonkajšie slobody ti neprinesú dobro a šťastie ani v tomto živote, ani v budúcom*“. Pretože práve vášne sú tým zlom, ktoré rodí duchovné, a po ňom aj sociálne otroctvo.

Pravoslávie práve v duchovnom otroctve vidí pramene všetkých problémov, duchovných aj neduchovných, ktoré v našom živote vo veľkom vznikajú. Tvrdí, že človeka uzdravuje, vyzdvihuje, zdokonaľuje nie sloboda hovoriť, písať, ukazovať, tvoriť, ale sloboda duchovná, sloboda od násilia hriechu žijúceho v duši, ktorá sa získava cestou zápasu so svojim **egom**, so sebou samým. Táto sloboda sa nezískava vonkajšou cestou. Je to hodnota, ktorú človek nemôže získať z vonku od prezidenta, vlády, či parlamentu. Preto, aká sloboda môže priniesť na zem blaho?

Pravoslávie ako prvotný princíp života človeka hlása lásku, ktorá sa boji zapríčiniť hocakú morálnu, psychickú, fyzickú alebo inú ujmu, kohokoľvek by sa to týkalo, či človeka, alebo spoločnosti, štátu, prírody. Človek je vášňami zotročený a pre svoju pýchu si to nechce priznať. Preto aj včera, aj dnes, aj zajtra najaktuálnejším problémom realizovania slobody je zbavenie sa otroctva ducha a nie tela.

Tento rozvrat svedčí predovšetkým o duchovnom otroctve. Vonkajšie slobody nie sú začiatkom duchovného života a dokonca ani nie sú nevyhnutné pre duchovný život človeka. Bez uzdravenia sa od vášni ho namiesto rozumného používania môžu priviesť k záhube.

⁴ 2Tes 2, 7.

⁵ Jn 14, 6.

A kde sa tie prostriedky uzdravenia nachádzajú? Zachované sú v pravosláví, ktoré predkladá učenie o správnej ceste, na ktorej človek môže získať pravú slobodu. Každému človeku ponúka životne nevyhnutné hodnoty.

Christos nás volá očistiť od zla dušu a nie jazyk, ruky, nohy... Volá nás o nikom nemyslieť zle, nikomu neželieť zle, nedovoliť v srdci a hlave kolovať všelijakým špinavostiam. Duchovný život sa začína v duši človeka, v ktorej sa odohráva boj. Nie náhodou Dostojevskij povedal: „*Diabol zápasí s Bohom. A ich bojovým poľom sú srdcia ľudí*“. Ako presne to vystihol. Teda, kde sa nachádza duchovný život? Vo vnútornom zápase, ktorý nikto nevidí a nepozná, ktorý sa uskutočňuje spolu s pokáním a obrátením sa na Boha so slovami: „*Pane, Isuse Christe, zmiluj sa nado mnou*“. A túto krásnu modlitbu je nutné uskutočňovať vždy: dňom aj nocou, či stojíš, hovoríš alebo sedíš, v akejkol'vek dobe, akejkol'vek životnej situácii.